

במדינה

המשק הפוקר עלה ביוקר

אוסף הכשלונות בכלכלה הישראלית מתעשר מידי פעם במוצג חדש. כל אחת מן ההרפתקאות בשטח המשק עולה לאורה בי מיליונים כבדים, אם כי רק לעיתים רחוקות מובאים הפרטים לידענו.

קשיים חולפים. בחוגים הכלכליים מדברים לאחרונה הרבה אודות סגודל חדש, שעלה למדינה ב־6 מיליון לירות. שמו: פרשת מלח הלימון.

מלח הלימון הוא אחד המוצרים הכימיים, הדרושים לתעשיית המזון. התפוקה השנתית באירופה המערבית מגיעה ל־25 אלף טון. בארצות הברית — עשרת אלפים טון מלח הלימון בשנה. ברוב המיקרים מתוכנן הייצור על בסיס של תצרוכת עצמית. למחזור הבינלאומי לא מגיעים יותר מ־15 אלף טון לשנה.

תעשיית המזון הישראלית מוצלת כל שנה כ־450 טון. כמות זו נהגה לייבא מחוץ לארץ. אולם במשך השנתיים האחרונות הורקם ביתחורשת במפרץ חיפה — המסוגל לייצר כל שנה 1500 טון מלח הלימון. כלומר: יותר מפי שלוש מהתצרוכת המקומית. הקמת המפעל נחשבה על־ידי משרדו של ספיר כאחד ההשגים הגדולים, ובעיקר בגלל העובדה שזויה הפעם הראשונה בה משתתפת חברה בעלת שם עולמי כמיט — כימיקל קורפוריישן ארה"ב במפעל הישראלי. ובפרט חברה זו, שהיא אחד הקונצרנים הכימיים הגדולים בעולם.

הדבר נודע גם לשמש כתקדים החוק ב"יותר בתעמולה למען השקעות בישראל. והנה, בשכונות האחרונות הודה לפתע ספיר בפשיטת רגל. הוא עשה זאת בצורה עקיפה ובליתיבורה, כשהוא מכיר "קשיים חולפים הקשורים בייצור מלח הלימון".

פוקר כלכלי. בעניין התחילו לרוש לפני ארבע שנים. משרד המסחר והתעשייה הטיל על מומחה אמריקאי, אמיל אורדייק, אשר הועסק על־ידי בנק ישראל לקבוע את כראיות ההשקעה.

במחצית שנת 1959 הגיש הוא את הדו"ח. לאחר כמה עשרות עמודים של מחקר הוא הגיע למסקנה שיש ספק גדול ב"כראיות ההשקעה, ציין בסוף הדו"ח: "ב"צורתה הנוכחית, אין בה עניין עבור המשק המדיני של ישראל".

נידמה היה שאחרי הערכה כזו, הבוטל בניית המפעל. זה דבר שהיה קורה בכל ארץ בה הכלכלה מבוססת על הגיון ישר ובריא. אבל לא בישראל. מה שבוטל ב"היתרי, היה הדו"ח של המומחה, אשר עבודתו עלתה ביוקר רב.

המשאיהמתן עם החברה האמריקאית נמשך שך בלי הפרעה. לכל ההתנגדות הנובעת מבחינה כלכלית, הביא ספיר נימוק פוליטי: "אנו מוכרחים למשוך את התעשייה הבני לאומית הענקית להשתתף במשק הישראלי. דוגמת הקונצרן הענקי מיילט תמשוך אלינו מאות משקיעים קטנים יותר." לשינועו סר פי — נקטו בתכסיס פשוט, המצליח כמעט תמיד במשק הפוקר: הופעה שמועה שה"ליגה הערבית לוחצת על הקונצרן האמריקאי לנתק את הקשר עם ישראל. היה זה בלוף, אומנם, אבל בלוף מועיל ביותר. תוך שבוע חתמו על החוזה, לפי התנאים שהעמיד השותף האמריקאי.

מה לעשות עם המפעל? ותנאים אלה לא היו קלים. השקעה, המסתכמת ב"2 מיליון דולר היתה צריכה להיות מכוסה כמעט כולה על־ידי המדינה. הקונצרן מיילט תרם לעסק, לעומת זאת, את ניסיונו ושמו. אבל גם זה עוד לא היה הכל. החברה האמריקאית דרשה את הבטחת המכירה וזה לפי מחירים קבועים, שנקבעו עוד לפני הקמת המפעל.

התנאי האחרון היה קשה במיוחד. לכלכלנים היה ידוע שמחיר מלח הלימון נמצא בירידה מתמדת בשוק העולמי. כבר במחצית הראשונה של שנת 1959 ירד המחיר בשוק העולמי מ־616 ל־560 דולר לטונ. התברר גם שמלח הלימון המיוצר בארץ יקר פי שניים. נוסף לכך לא היה כל שימוש ליבוא של מלח הלימון. המפעל הישראלי ייצר מעל לתצרוכת המקומית כל שנה. לכן החל המשאיהמתן לסגירתו של בית החרושת סמוך מאוד לפתיחתו. אבל — הוא נמשך עד היום: אי אפשר להגיע להסכם עם השותף האמריקאי בדבר גובה הפיצויים ש"ישראל צריכה לשלם, בגלל הפסקה הדרגתית של החוזה.

מצפוני לא יתן לי להצביע בעד הממשל" — הכריז והצביע

נה, לא הבין מדוע לא ינהגו בו על־פי ההחלטה השניה של אונא. על־כן תבע מחדש פיצויים מלאים ממרכז המפלגה — וקיבל אותם.

תמיכה בריבוי נשים

מיד עם כינון הכנסת הראשונה, התעורר ויכוח בכנסת על משכורתם של החי"כים. כאשר דובר על תשלום תוספת משפחה תית, ביקש נציג התאחדות התימנים, חי"כ זכריה גלוסקא המנוח, להדגיש כי תוספת 45 ל"י לחודש תהיה לא לאשה, אלא לכל אישה. למרבה ההפתעה תמך בכך העדה הפוליגאמית דווקא אונא האשכנזי יליד מאנהיים שבגרמניה.

ספק גם אם עשה זאת מתוך התחשבות באורחים המוסלמים, שהקוראן מתיר להם ריבוי נשים. הסיבה היתה אישית הרבה יותר. כי משה אונא ידע מניסיונו הפרטי את היקף הבעיה.

שנים רבות לפני זה התלבט קיבוץ שדהאליהו בבעיית שתי חברות המשק, שתבעו את בעלותו של אונא. אחת, מרים, אם ילדיו, והשניה אשתו הנוכחית, סיניה. בקיבוץ של השומר הצעיר לא היה מתעורר מן הסתם כל ויכוח. אך בקיבוץ דתי של אותם הימים גרם הדבר מתיחות חברתית בלתי־פוסקת, עד אשר הסכימה אסיהלדים מרים לעזוב את המשק ואת בעלה ולהשתקע בבתים. מאז הטיבו להכירו באמת עוד כמה מחברי שדהאליהו, הממ"אנים עד היום לראות בו הגלגלות של אישה־מצפון הדתי.

כניעה לרא כבוד

תוך המחנה הדתי זכור עדיין אונא בשל מלחמתו, כראש סיעת למיפנה של הפועל המזרחי. פעמיים הוא ניהל מלחמה: פעם נגד הקמת חזית דתית בבחירות לכנסת, בה ישתתפו כל המפלגות הדתיות, כולל אגודת־ישראל ופועלי אגודת־ישראל; הוא הרחיק לכת בהתנגדותו עד כדי, שאיים בהופעה עצמית, בראש רשימה דתית־פועלית. בפעם השניה נילחם בהצעה למזג את המזרחי הבורגני עם הפועל־המזרחי הפועלי, ולהקים את המפלגה הדתית־לאומית.

שתי המלחמות הסתיימו בכניעה מוחלטת — וללא כבוד. בפעם הראשונה הובסח לאיש למיפנה מקום שני כשר מטעם הפועל־המזרחי, ואילו לסיניה בכללה הובסח ייצוג גדול ברשימה המאוחדת. בפעם השניה קיבל אונא את דגל העקרונות הפועליים־דתיים, כאשר הובסחו למיפנה מספר התאים המפלגה החדשה, והמורת הבטחת עסקי המזרחי באמריקה לתמוך בחברו של אונא, דויד בית־אריה, בהנהלת הסוכנות. לאונא עצמו הובסחה כהונת סגן שר־החינוך, במשרדו של זלמן ארן.

המפד"ל קמה, הפכה למעשה מפלגה זעיר־בורגנית, בעלת סיעה פועלית שאינה אלא סרח־עורף חסר־השפעה. על רקע שתי כניעות אלה איבד משה אונא כמה חברים יקרים. הפרופסורים אברהם הלוי פרנקל, אפרים אלימלך אורבך ותיים

אונא - בחברת רפאל ושפירא

במשך שבוע נידמה היה, כי בתוך העדר השחרור של המפד"ל ישנה בכל זאת כיבשה אחת לבנה. העדר כולו הלך אחרי הליל־הכספים של מפא"י; רק משה אונא, החי"כ משדהאליהו, דיבר על צו המצפון. הוא אמר, כי לא יוכל להצביע בעד המשק המימשל הצבאי. עמדה זו נראתה טבעית, לגבי בעל חזות־הסתגפן, שבשנתיים האחרונות התחכם עם החוגים האשכנזים־טואליים הלוחמים נגד המימשל הצבאי והדרושים קו חדש פחסי ישראלי־ערב.

בזכות עמדתו זו זכה משה אונא לפירסומת נרחבת. החי"כ, המדבר בדרך כלל בלחש ובאופן מעורפל, זכה סוף־סוף, שגם שמו ותמונתו יגיעו לעמדים הראשיים של הצהרונים. כל זה נמשך עד ליום הרביעי האחרון, בשעה אחת בצהריום. שמו של אונא נישא במזנון הכנסת, במסדרונות ובחדרי החדרים, שם התנהל המיקוח האחרון לפני ההצבעה הגורלית. אחד העתו"נאים אף הפריח בדיחה: "מפא"י מתפלת עכשיו אונא, הושיעה נא!"

אולם כאשר נסתיימה ספירת הקולות המתוחה והתגלה כי בגלל קול אחד בלבד ניצל גם הפעם המימשל הצבאי — ועמו מפא"י — מתבוסה פרלמנטרית מוחצת, שוב לא היה אונא שונה מכל יתר 11 חבריו בסיעה. אחרי שהוריד את ידו היה שחרור בדיוק כמו יתר חבריו בעוד — יצחק רפאל, ישראל שלמה בן מאיר, ומשה שפירא, שאיש לא חשב עליהם כצדקים ואנשי־מצפון.

רוח והמזון

ע"י לא האמנתי, אמר במזנון אחד החי"כים של מפ"ם לפקיד ממשלתי בכיר מהמפד"ל, שעה קלה לאחר ההצבעה.

אונא - ניזם

הייל בן־ששון פרשו הן מסיעת למיפנה והן מהפועל־המזרחי. ואילו הקיבוץ הדתי ניתק, לאות מחאה, כמעט כל קשריו עם למיפנה והוציא את מרבית פעיליו ממנגנון הסיעה.

רק לפני שלושה חודשים יצא איש סירת־צבי, מאיר אוריין, בהתקפה תמורה על אונא, האשימו בניחתתו הרעיוני של הקיבוץ ובכניעה מוחלטת לפיתויים הקואליציוניים. על ההתקפה, שפורסמה בירחון הקיבוץ הדתי, לא יכול היה אונא לעבור בשתיקה. הוא השיב בהתקפה אישית חריפה על אוריין, האשים בסילוף עובדות. אוריין לא נשאר חייב: בתשובה קצרה לאונא תבע ממנו לא לסטות מן הנושאים העיקריים של הויכוח, על־ידי השמעת טענות צדדיות שכונתן להסיה את הדעת מן העיקר. היתה זו הפעם הראשונה שאחד מראשי הקיבוץ הדתי יצא בפומבי נגד אונא, ולא ישיאר בדבריו ספק מה היא הערכה המקנת עתה בליבו כלפי חוסר־היושר הציבורי שהוא מגלה. מנימת שני המאמרים של אוריין היה ברור, כי איש סירת־צבי, השולח ליד שדהאליהו, גם הוא נימנה על המעטים המכירים את אונא באמת.

מספר המכירים אותו באמת גדל והלך. אדם כמשה אונא לא כל כך בקלות יחתר על הילת הצדק העושרת אותו מימי נעוריו. בניגוד לגיורא יוספל המנוח, חברו של אונא באגודת הנוער הגרמנית־בגארווייט, המשיך אונא להתיימר להיות איש ההתיישבות העובדת. עווד שיוספל השלים עם הפיכתו מקיבוצניק לעסקן מפלגתי עירוני, המשיך אונא להופיע ללא עניבה, כשל ראשו כובע־המצחיה המסמל את עובד־האדמה הדתי.

הוא חיפש עיסוקים שיטביעו עליו גושפנקה של איש־רוח מתקדם, מבלי לתבוע ממנו הגשמה בלתי־נוחה. כך, למשל, הצטרף אל גוף כללי ומעורפל, הפרש את חסותו על הבטאון המפמי"י ליבראלי ניראוטולוג. כאשר חלה, לפני כשנה, תסיסה ציבורית נרחבת לביטול המימשל הצבאי, ונקבעה אסיפה המוגנית בתל־אביב, נכלל שמו של אונא ברשימת הנואמים. להפתעת כל המש־תפים, לא הופיע אונא.

אך השיא הגיע בשבוע שעבר. ככל שהתקרב מועד ההצבעה על ביטול המימשל הצבאי בכנסת, עסקו הפרשנים הפוליטיים בניתוח מצפוניו העדין של אונא. הוא עצמו נתן פומבי רב ללבטו המצפוני, ניים, הודיע במפורש כי לא יוכל להצביע יחד עם סיעתו. כל הארץ האמינה לו. מלבד משה אונא, שהכירו אותו באמת.

הדתי הסיט את כפתו בנחת, הפליט בחיוך ציני: "זה רק מראה עד כמה שאהה לא מכיר אותו באמת."

מעטים מאד מכירים אותו באמת. כלפי חוץ נראה משה אונא (61) כאיש־רוח אופייני של ההתיישבות העובדת; גבוה, רזה, עיניים אפורות מאחורי משק־פיים, פה רחב בעל שפתיים דקות, סנטרו החד ואפו המחודד משווים לו רצינות מהורהרת של פילוסוף. גם עיסוקו באש בתחום הרנח: הוא נחשב למנהיג הרחנני של הקיבוץ הדתי ואחד מהוגי־הרעיון של המפלגה הדתי־לאומית.

בכל זאת לא מנע הדבר מחבריו במפד"ל להטיל עליו, לתקופה ממושכת־למדי, את תפקיד יו"ר המפלגה. דווקא הוא, שהתפרסם בעיקר בשל מאמריו המסובכים, ועדריה־בהירות, ובשל הרעיונות הסתמיים שהיה מעלה — נראה בעיני הביצועיסטים של הפועל המזרחי כאיש המתאים ביותר לנהל את גיבורות המפלגה, עם כל התפקידים העדינים והמפוקפקים הכרוכים בכך.

הכי יזכר הפועל המזרחי — אולי יותר מכל גיבור של מפלגה אחרת — חייב להשתתף בתיכנון מיבצעים לגיוס כספים, מסוג המבצעים שנחשף לאחר מעצרו של יהודה שפיגל. אלה שבחרו בו לתפקיד זה היו מאותם המעטים המכירים אותו באמת. הסתבר כי ההונה המפולפלת התאים לתפקיד הפרואזי.

לשיאה של פעילותו הכספית הגיע משה אונא דווקא באותו רגע, בו חדל להיות גובר המפלגה. היה זה כאשר נבחר לכנסת הראשונה, כנציג הפועל המזרחי.

הוא לא היה העסקן הראשון שמנגנון המפלגה העבירו מתפקיד ייצוגי אחד לשני. במיקרה אחד, למשל, הועבר אחד מעסקני סניף ירושלים, איש מנגנון ותק של המפלגה, ממישרתו המפלגתית למישרה ממשלתית. זה קרה כשלושה חודשים לפני בחירתו של אונא לכנסת. האיש טען, כי עקב הפסקת עבודתו במפלגה, מגיעים לו פיצויים. אונא הגיזבר, פסק אחרת, קבע כי גם בתפקידו החדש הריהו פועל בשורת המפלגה.

והנה, נקלע אונא עצמו לאותו מצב. גם הוא עבר, כחלק ממנגנון המפלגה, מעבודה בתוך המפלגה לעבודה בכנסת. מטעם המפלגה. הוא הספיק לשכות את התקדים שהוא עצמו קבע, כרבע שנה לפני כך, קבע עתה תקדים חדש. הגיזבר אונא העניק ללא־יוכוח פיצויים מלאים לחבר־הכנסת אונא.

היה לכך המשך, כי הפקיד, שהשלים עם החלטת אונא הראשו־